

FATMA BAYRAM

1963'te Üsküdar'da doğdu. İlim ve Fazilet Vakfı Kur'an Kursu, Kadıköy İmam Hatip Lisesi ve Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde okudu. Özel olarak hafızlık yaptı. Kıraat-ı aşere tahsil etti. 1990'dan beri Diyanet İşleri Başkanlığı'nda vaize olarak çalışıyor. Evli ve üç çocuk annesi. İlk kitabı *Bir Vaizenin Günlüğü*, *Kaknüs Yayınları*, 2010 yılında yayımlandı.

kaknüs yayınları: 599
deneme serisi: 10

isbn: 978-975-256-389-6
yayıncı sertifika no: 11216

1. basım 2013, istanbul
2. basım 2020
3. basım 2021

kitabın adı: bir vaizenin okumaları
yazarı: fatma bayram
türkçe yayın hakları© kaknüs yayınları, 2013

yayın yönetmeni: seda darcan çiftçi
teknik hazırlık: kaknüs ajans
kapak düzeni: kaknüs ajans
baskı: alemdar ofset
cilt: çevik matbaası

bütün yayın hakları saklıdır.
bu kitap telif sahibinin izni olmaksızın kısmen ya da tamamen yeniden basılamaz,
herhangi bir kayıt sisteminde saklanamaz, hiçbir şekilde elektronik, mekanik,
fotokopi ya da başka türlü bir araçla çoğaltılıp iletilemez.

kaknüs yayınları
kızkulesi yayıncılık ve tanıtım hiz.
merkez: mimar sinan mah., selâmi ali efendi cad., no: 33, üsküdar, istanbul
tel: (0 216) 341 08 65 kitap@kaknus.com.tr
dağıtım: çatalçeşme sk., defne han, no: 27/3, cağaloğlu, fatih, istanbul
tel: (0 212) 520 49 27 satis@kaknus.com.tr

www.kaknus.com.tr

   /kaknusyayinevi

Fatma Bayram

Bir Vaizenin Okumaları

genişletilmiş 3. baskı

İçindekiler

Başlarken	7
Söz	9
Okumak	13
İnsanlar ve Kitaplar	16
Bir Zamanlar Neler Okumuşum?	45
Okuduklarıma Dair Notlar	66
Biyografiler	66
Manguel'den Okuduklarım	79
Tarih Öğrenirken Okuduklarım/Okumak Üzere Aldıklarım	93
Hasta Yatağında Okunanlar	104
Hastanede Okunanlar	118
Okuma ve Yazma Üzerine Okunanlar	129
Kahve Kokusu	147
Salah Birsal Okumaları	156
Çocukların Tavsiye ve İsteği Üzerine Okunanlar	163
Müteferrik	171
İslam Düşüncesinde İman Sorununa Felsefi Yaklaşım	185
Sonbahar Okumaları	197

Obur Okuyucu	201
Yeni Yılın İlk Okumaları	204
e-Kitaplardan Okuduklarım	211
İkinci Baskı İçin Ek	213
2012-2013 Yıllarında Okuduklarım	215
2014 Yılında Okuduklarım	222
2015 Yılında Okuduklarım	238
2016 Yılında Okuduklarım	251
Okuduklarım	261
2017 Yılında Okuduklarım	277
Okuyoruz Biz	297
2018 Kartela Okumaları	301
Üçüncü Baskı İçin Ek	
Sonsuz Okuma	307
31 Ekim 2013, <i>Hürriyet Gazetesi</i> Ertuğrul Özkök'ün Yazısı	336
Kitapta Adı Geçen Kitaplar	338

Başlarken

Kimi kitapların tadına bakılır, diğerleri yutulur, pek azı da iyice çiğnenerek, sindirilir.

F. Bacon

Bir vaizenin okudukları kimi ilgilendirir? Dünyada bu kadar insan, bu kadar meslek mensubu içinde vaize diye bir grubun olduğundan kim haberdar ki üstüne bir de onun ne okuyup okumadığını merak etsin? Böyle düşününce tamamen gereksizleşiyor bu iş. Ama bir de şöyle düşününce yeniden güç buluyor “bir vaize” yazmaya. Söz gelimi “bir doktorun okudukları” ya da “bir şoförün okudukları” gibi yazarlar, akademisyenler, öğretmenler dışındaki meslek erbabı da okudukları üzerine yazsalar-
dı, benim için çok ilginç olurdu. Gerçekten siz de merak etmez misiniz, ne bileyim mesela “bir borsacının okudukları”nı?

Üstelik de “hiç roman okudunuz mu” kabilinden sorulara - bir keresinde okuma yazmanız var mı sorusuna da muhatap olmuştum- hayatımızın en az bir iki önemli noktasında muhatap olmuş bir gruba mensup biri olarak bir vaizenin ne okuduğu daha da önem kazanıyor. İnsanlarımızın bir kısmına göre bir vaize olarak din dışı kitapları ne kadar okuyor ve ne kadar alıntı yapıyorsunuz o kadar aydınsınız ve sözünüze itibar edilir. Bir kısmına göre ise bu kaynaklara ne kadar başvuruyorsanız o kadar kompleksli ve o kadar şaibelisiniz demektir.

Benim için okumak zorunlu bir ihtiyaç olmanın ötesindedir. Eğer öyle olsaydı sadece ihtiyaç hissettiklerimi ve zorunlu olduğum kadarını okurdum. Bu kitapta da göreceğiniz gibi okumam gerektiği hâlde okunmamış alanlar var. Mesela ekonomi, hukuk ya da siyasete dair kitaplar ve bilhassa güncel politik olaylar üzerine yazılanlar ilgi alanımın tamamen dışında ne yazık ki. Bunu şunun için belirtiyorum: Okumayı hiçbir zaman -mesela ilaç yutmak gibi- zevk içermeyen bir zorunluluk olarak görmedim. Okumak benim için bir zorunluluktur ama zevk duyduğum bir zorunluluk: Yemek yemek, sohbet etmek, ibadet etmek gibi. Okumanın kendisi o kadar zevklidir ki size kazandıracaklarını düşünerek ite kaka sürdürdüğünüz bir iş değil, bir kez o zevki tattuktan sonra asla uzak kalamayacağınız bir ihtiyaçtır. Bu nedenle “mesleğim açısından okumam gerekiyordu, ben de okudum” gibi bir gerekçeyle değil, tamamen zevk aldığım için okudum.

İşi gücü okumak, anlamak ve anlatmak olan bir vaizenin okuduklarından küçük bir kısmı üzerine aldığı notları bulacaksınız bu kitapta. Okuduklarımızın büyük bir kısmı ise günlük hayatın sıradan savrulmaları arasında kayda geçmeden hafızanın insafına kalmıştır.

Bu kitapta adı geçen kitapların sıralaması bir şey ifade etmiyor. Kitabın dinî, edebî, ticari önemi ya da bir okur olarak beni etkileme gücü dâhil olmak üzere hiçbir sıralama gözetilmedi.

Edebî eserler üzerine yazılanlar hakkında mazur görülmeyi iki kat fazla isterim. Ben bir edebiyatçı değilim. Bu durumda sizler sadece, bir vaizenin okuduğu kitaplarda ne gördüğünü öğrenmiş olacaksınız, -kabul edelim- ki bu da hiç yoktan bir izlenimdir.

Sadece kitapları okumayız. İnsanları, onların davranışlarını, havayı, semavi işaretleri de okuruz gücümüz nispetinde. Bütün dünyası insanlar ve kitaplar üzerine kurulu bir vaizenin insanlar ve kitaplar arasındaki benzerlikler konusunda neler okuyabildiğini de göreceksiniz ilerleyen sayfalarda.

Söz

Sözcükler ortak bir anı gerektiren simgelerdir.

Borges

Suskunluğun sahip olduğu kelimeler, dilin sahip olduğu kelimelerden daha çoktur.

Murathan Mungan

“Söz söyleme” -böyle olduğunu düşünür müsünüz bilmem ama- insanın en ciddi eylemidir. Söz; insanın aklının, bilgisinin, irfanının ölçülebileceği neredeyse tek göstergedir. O sebeple denilmiş olmalı ki söz bilmeyenin sükût etmesi, adam yerine konması için tek çıkar yoldur.

Söz söyleme, insanın en ciddi eylemidir. O kadar ki, sözü geçmemek, söz edememek, sözü edilmemek, sözünün değeri olmamak, söz konusu bile olmamak, söz sahibi olamamak, sözü yere düşmek insana varlığını sorgulatan, kendi hakkındaki algısını un ufak ederek başına gelmiş, gelecek en ciddi acıya yol açan manevi bir yok oluşturmaktır. Aksine, sözü geçmek, söz sahibi olmak, sözünün bir değeri olmak, birey olarak kişiyi sürüden ayıran, iç dünyasında kendine kıymet verdirerek varoluşsal bütünlüğünü korumada ona en çok yardım eden özelliğidir.

İnsanın ağzından çıkan sözler kadar ona edilen sözler de insanın değerini ortaya koyar. Çünkü yüksek bahislere dair sözleri hak etmeyene sarfetmek, domuzların boynuna inci gerdanlık takmak olarak görülmüştür. Belli ki bu nedenledir Yaratıcı'nın kelamına muhatap olmanın yaratıklar içinde insanın kıymetini gösteren en büyük ölçüt olması. İnsan, Yaratıcı'nın kelamına muhatap olduktan sonra insan olmuştur ve ilahî mesaj hep "kelam" olarak gelmiştir. Musa "kelimullah," İsa "kelimetullah," Seyyidü'l Mürselin Muhammed Mustafa ise -bütün diğer isim ve sıfatlarının yanında- "sirac-ı münir" ve "mübîn-i dinillah"tır. Kayıt altına alınan bir ifadesine göre hayatı boyunca sözüne sahip olmuş, pişman olduğu hiçbir söz söylememiştir. İki dudağının arasından haktan başka bir şey çıkmayacağını kesin bir dille temin etmiştir.

"Kelam"dan uzak kalmak, "Kelam"dan yüz çevirmek, "Kelam"ı tahrif etmek, "Kelam"ın değişmesini istemek Yaratıcı'nın bizzat kendisine yönelik bir azgınlık ve tuğyan olarak görülmüştür. O'nun sözüne isyan kendisine isyanla eş anlamlıdır. Zat ile sözün bir sayılışına ne kuvvetli bir delil!

Sözlü toplumlarda konuşma, yalnızca düşünceyi ifade etme aracı değil, bizatihi bir eylemdi. Aslında bugün de öyledir. En az iki insanın ortak bir konu üzerinde söz üretebilmesi aslında ciddi bir iştir. O nedenledir ki dinde kemale ulaşmanın yolu dile sahip olmaktan geçer ve insanı yüzükoyun cehenneme sürükleyecek olan da dilinden başka bir şey değildir.

Ne var ki bütün önemine karşın söz uçucudur (derler). Bir vaiz için ne haince bir tespit! Eğer sözün uçup gittiğine, hiçbir iz bırakmadığına gerçekten inansak bir günden bir güne söz söyleyecek dermanımız kalmaz. Allah katında tek bir kelimenin bile zayı olmadığına inanmak ve Peygamberimizin "Burada bulunanlar bulunmayanlara sözümü iletisin" emrine uyma gayreti "söz"ü yürekten yüreğe, kuşaklardan kuşaklara taşıma istek ve gücünü verir bize.

Yine de kabul ederiz ki zamanın, varlığı dönüştüren gücü karşısında en önemli sözler bile, eğer yazıyla zapt edilmemişse

uçup gitmiş ya da ancak sözler sözlere karışıp aslından uzaklaşarak bir sonraki kuşağa ulaşabilmiştir. Bu nedenle yazı kıymetlidir, evet, ama bir amaç değil, bir araçtır sadece. Yazı her zaman söz için vardır ve sözden sonradır. Yazı (ilk bulunuşundaki amaç sözlerin değil, hesapların korunması olsa da) sözün zabtı için bir alettir yalnızca.

Yazının tek varlık nedeni dili göstermektir. Yazının hayatımızdaki hâkimiyetinin giderek artması (biraz narsist benliklerimizle alakalıysa) biraz da sözümüzü söyleyecek asıl mecraların tıkanması; sohbetlerin, dostlukların, yüreği boşaltmanın daha insani yollarının tükenmeye başlaması nedeniyle değil midir? Sanki insan söz söyleyemedikçe yazmış, yaşayamadıkça okumuş gibidir.

Neredeyse bütün insan davranışlarında doğallık ve içtenliğin yok olmaya yüz tuttuğu çağımızda konuşmanın, anlatmanın, sohbetin (hele hele vaaz ve nasihatın) küçümsenmesi (*bkz.* günlük dilde bu terimlere yüklenen küçümseyici ifadeler), herkesin bir yerlerde tek başına okuyup yazmasının huşu dolu bir saygıyla karşılanması, neticede yazının da sözü işaret etmek için olduğunu unutturabiliyor bize.

Üstelik bir kenara çekilip tek başınıza okumak, insanın öğrenme tarihinin çok yeni bir davranışdır. Kültür tarihçisi Roger Chartier, Avrupa’da yüksek sesle okumadan sessiz okumaya geçişin 16. yüzyılın başlarında gerçekleştiğini söylüyor. Bu tarihe dek okuma, “sesli” yapılan bir eyleymiş. Yalnız kaldığında bile kişi “metni” yüksek sesle okur, bu yolla “anlam” a ulaşmaya çalışırmış. (Kur’an’ın “kıraat” edilmiş olması için ilaki okuyanın okuduğunu işitmesinin şart olması da bu açıdan ilginç bir bağ kuruyor sesli okumanın anlama ulaşmayı kolaylaştırmasıyla...) “Sesli okuma” uygulamasının Ortaçağ boyunca Avrupa’nın hemen her yerinde egemen olması ya okuryazar sayısının azlığı ya da “sesle okuma”nın bir “toplumsallaşma” biçimi oluşuyla açıklanabilir. “Sessiz okuma” ise, “bireyselliğin öne çıkışı, yalnızlığın değerli kınınısı”dır.

İslam Ortaçağı boyunca da kitapları özel mekânlarda okumak yerine, yüksek sesle yapılan okumaları dinleyerek öğren-

mek daha gözde bir yöntemmiş. Orta Asya'dan Anadolu'ya yoğun göçlerin olduğu 13-14. yüzyıl boyunca okuryazar olmayan bu göçebe toplulukların eğitiminde eski ve köklü bir gelenek olan kıraat meclisleri etkin bir yöntem olarak kullanılmış. Bu meclislerde kitap okuma işini görev edinmiş birisi, bir kitabı sesli olarak okur, diğerleri dinler, böylece dinî bilgilerin yeni Müslüman olmuş kitlelere aktarılması sağlanırmış.

Dışımızdaki dünyanın, kullandığımız aletlerin, dilin, düşünce biçimlerinin, değerlerin, bırakın uyum sağlamayı, neredeyse anlamaya yetecek kadar bile takip edemediğimiz bir hızla değiştiği günümüzde, söze ve onu işaret etmek için yaratılmış yazıya bel bağlamak; okumak, anlamak, anlatmak için ömür tüketen bir vaizin yegâne varoluş tarzıdır. Söze muhatap olmak, sözü dinlemek, söze sahip çıkmak, sözü anlamak ve anlatmaktır onun işi. Bu sözü özümseyip aktarmak bazen lisansız, kelimersiz, kalpten kalbe olur; bazen dille, bazen yazı denen sembollerle olur. Bazen de rüyalarda olduğu gibi görüntülerle konuşur konuşuran. Sözü aktarırken kullanılan aracın ne önemi var? Önemli olan söze değer kaybettirmeden muhatabın anladığı dilden konuşmak değil mi? Nitekim Yaratan da biz yaratılmışlara konuşurken bizim anlayacağımız araçları kullanmadı mı?

Söze verdiğimiz değerdir hayatı kitaplar ve insanlar arasında gidip gelerek bize yaşatan. Umarım okuduğumuz sayısız kelime, onların işaret ettiği iyi kötü bütün anlamlar, bu anlamların çağrıştırdığı bütün düşünceler Hak Kelamı'nı daha derin anlamaya, daha doğru anlatmaya yardım etmiştir. Her ne okudumsa okuduklarımın açtığı yolun bu kapıya çıkması niyetiyledir bi-avnihi teala.

01.09.12

Okumak

Okuyabilenler iki misli görürler.

Attikalı Ozan Menander

Hayat sizi edebiyatın tesellisinden uzaklaştıracak cezalarla doludur. Kalabalık bir siyasi toplantıya katılmak, okulda koridorda arkadaşlarla çene çalmak, akrabalarla bir bayram günü toplanıp yemek yemek, kafası bambaşka âlemlerle ve televizyondaki o bilimmemneyle dolu beyefendiyle zoraki sohbet... Birden gözlerim ağırlaşır, günün ortasında uykum gelir. Odama dönüp tek başıma kalmanın imkânsızlığı yüzünden pek çok yabancı mekânda, tek tesellim, gün ortasında uyuyakalmak olmuştur.

Orhan Pamuk

Kendimi bildim bileli okurum. Tamamen keyfi rastlantısal, el yordamıyla yapılan bir okumadır bu çoğunlukla. Elbette seçerek. Hangimizin ömrü yeter ki her şeyi okumaya? Ama benim için bu seçme bile içgüdüseldir çoğu kez. Her iyi şeye ulaşmada olduğu gibi, iyi bir okuma süreci de -okumanın yalnızlık gerektiren bir iş olmasından doğan bütün çelişkisine karşın- bir çevre işidir. Olgunlaşmış bir seçiciliğe ulaşmış, fikir ve zevk sahibi bir muhitiniz yoksa -onların imbiikten geç-

miş tartışma ortamlarından uzak kalacağınız için- okumalarınız bir o yana bir bu yana savrulur. Şükür ki bu daldan dala konmalar sırasında hiç ummayacağınız şekilde harika kitaplarla karşılaştığınız da olur. (Benim Alberto Manguel kitaplarıyla karşılaşmam aynen böyledir mesela.)

Çekingen ve naif okuyucu kendine bir okuma muhiti bulamamış/kuramamış/kenarda kalmış bir yalnız insandır. Bu, acınası bir durum değildir. Çünkü kendi seçimlerimizin sonucudur. Karakterlerimizi ne kadar kendimiz seçiyorsak artık. Mızızlanmak için değil, bir gerçeği ortaya koymak içindir bu söylediklerim. Ayrıca sizin de fark edeceğiniz gibi bir yetersizlikten ziyade, bir gücü işaret etmektedir. Dışarıdan gelen bir etkileşim olmasa da okumanın sadece içeriden gelen istekle de sürdürülebileceğini işaret eden bir güç. Bu tarz okumalar çok satanlar listelerinden etkilenmeyen bir okuma sürecidir aynı zamanda.

Bütün çabalarımız gibi “okuma”nın kendisi de bir nihai hedefle ilişkilendirilmemişse, insanı oyalayan, sıradan bir meşgaleye ve büyük resimden habersiz, günübürlük bir yaşamı sürdüren bir “çokluk”a dönüşebilir kolayca. (bkz. Tekasür Suresi) Bu nedenle okuma süreci, gelişigüzel sürüp gitse de mutlaka bir üst amaca hizmet etmelidir. Benim için bu amaç Allah’ın Kitabı’nı insanlara anlatırken sözü derinleştirebilmek ve tesirli söz söyleyebilmektir. Çocukluğumuzun *Pol-yanna*’sından başlayarak okuduğum tüm metinlerin bu nihai amaca hizmet ettiğini düşünüyorum.

Elinizdeki bu kitapta 2008’in son aylarından başlayarak üç buçuk yıl boyunca okuduklarımin önemli bir kısmını bulacaksınız. Benim neler okuduğumun sizi hiç de ilgilendirmediyini düşünüyör olsaydınız zaten bu satırları okuyor olmazdınız. Etkin ve seçici bir kitapsever muhitten uzak kalan

her okuyucu için diğerk sıkı okuyucuların neler okuduğunu bilmek, üstelik de o kitaplarda neler bulduklarını öğrenmek doğru kitaba ulaşmada en kestirme yoldur. Bu nedenle başta kitap dergileri olmak üzere, yayınevlerinin okuyucu yorumları köşesi ve nadir de olsa (bu kitapta onların bir kısmını bulacağınız) okudukları üzerine yazanların sözleri, benim gibi yalnız okuyucular için bir nevi define haritası gibidir. Onları tarayarak kişisel okuma listeleri yaparsınız. Ya da listenizdeki bazı kitapları elersiniz. Size müthiş zaman kazandırır. Tabii hayal kırıklıklarını da göze almanız gerekir. Birkaç hayal kırıklığı size tavsiyede bulunan o yazarı “tavsiyesi dikkate alınacaklar” listenizden çıkarmanıza yol açabilir ama bu da bir kazançtır son tahlilde.

Ömür kısa, işler çok, zaman az. Okumak istediklerimiz aşılması gereken dağlar gibi yığılı. Bu dağlardan bazılarını ayak bile basamayabiliriz, aklımız onlarda kalsa da. O zaman o dağları köşe bucak dolaşmış birilerinin gözlemlerini dinlemek de işe yarar. Bazen burnumuzu sızlatsa, bize hüznün verse de yapamadıklarımızı yapanların başarısından erdemli bir alçak gönüllülükle yararlanmak gerekir. Bu zevki bana yaşattıkları için okudukları üzerine yazanların tümüne saygılarımı sunuyorum

26.11.2011

İnsanlar ve Kitaplar

İnsanın tanıştığı ilk duygu korku, çevreye verdiği ilk tepki ise ağlamaktır. Bu sebeple ilk ihtiyacı da güvendir.

Nevzat Tarhan

..Edebiyat adamı olmak ve günün birinde hikâyeler yazmak istersen, yalan da söylemen ve küçük öyküler uydurman gerekecektir, yoksa hikâyen sıkıcı olabilir. Ama bunu aşırıya kaçmadan yapmalısın. Dünya, sıradan şeyler üzerine de olsa, yalan söylemekten başka bir şey yapmayan yalancıları cezalandırır ve sadece çok önemli şeyler hakkında yalan söyleyen şairleri ödüllendirir.

Umberto Eco

Kahramanlar, erdem sahibi karakterli insanlar, soylu kan taşıyanlar, hatta kaptan (özellikle de kaptan!) hepsi gemiyle birlikte denizin dibini boylamışlardı; oysa korkaklar, ödlekler, sahtekârlar, bir cankurtaran sandalıyla gizlice sıvışmak için gerekçeler bulabilmişlerdi. Bu, insan genlerinin sürekli yozlaştığının, kötü kanın iyi kanın yerine geçtiğinin güçlü bir kanıtı değil miydi?

Julian Barnes

Bir insan nasıl tanımlanır? Birbirimizi olduğumuz gibi görebilir miyiz? Aynı insan farklı kişiler için farklı anlamlara geliyorsa bunda aralarındaki ilişkinin de rolü yok mu? Sadece davranışlarımız mı inşa eder ilişkileri, yoksa ilişki daha hiç başlamadan bile bizim için bir anlam taşımaz mı? Söz gelimi bir anne nasıl bakar yavrusuna, yaşı kaç olursa olsun? Annesinin kıymetlisi olan aynı insan, bir başkası için adı hep ürküntüyle anılan bir zalim olamaz mı?